

Arbeidsmarktperspectieven voor meisjes en allochtonen

Citation for published version (APA):

Vlasblom, J. D., de Grip, A., & van Loo, J. B. (1997). *Arbeidsmarktperspectieven voor meisjes en allochtonen*. Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, Faculteit der Economische Wetenschappen. ROA Reports No. 9 <https://doi.org/10.26481/umarep.1997009>

Document status and date:
Published: 01/01/1997

DOI:
[10.26481/umarep.1997009](https://doi.org/10.26481/umarep.1997009)

Document Version:
Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Arbeidsmarktperspectieven voor meisjes en allochtonen

ROA-R-1997/9

Jan Dirk Vlasblom
Andries de Grip
Jasper van Loo

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt

Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde
Universiteit Maastricht

Maastricht, november 1997

ISBN 90-5321-216-7
SEC97142.wp7/AdG

Inhoud

	Bladzijde
Voorwoord	i
Samenvatting	ii
1 Inleiding	1
2 Algemene indicatie arbeidsmarktperspectieven in 2002	3
3 Arbeidsmarktperspectieven voor meisjes	5
4 Ontwikkelingen in deeltijdwerk	14
5 Arbeidsmarktperspectieven voor allochtonen	21
6 Conclusies	27
Enkele centrale begrippen	30
Literatuur	32
Bijlage 1	33

Voorwoord

De in dit rapport geanalyseerde arbeidsmarktinformatie is ontleend aan het *Project Onderwijs-Arbeidsmarkt*, waarover integraal is gerapporteerd in *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002* (ROA-R-1997/7) en de bijbehorende *Statistische Bijlage* (ROA-R-1997/7B). De analyses waarover hier wordt gerapporteerd zijn verricht in opdracht van de Directie Bestuursondersteuning en Advies van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

Samenvatting

Om inzicht te krijgen in de achterliggende oorzaken van ongelijke arbeidsmarktperspectieven voor verschillende groepen is het van belang om te weten in hoeverre deze groepen zich op verschillende arbeidsmarktsegmenten bevinden. Als dat zo is, is het in het kader van het emancipatiebeleid mogelijk via de opleidings- en beroepskeuze iets te doen aan de relatieve achterstand van bepaalde groepen. Vanuit deze invalshoek wordt in dit rapport een overzicht gegeven van de arbeidsmarktkansen van meisjes en allochtonen gerelateerd aan hun opleidingsachtergrond. Daarnaast is het in het kader van een meer gelijke verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid tussen jongens en meisjes van belang om te weten in hoeverre er verschillen bestaan tussen meisjes en jongens met betrekking tot de mogelijkheden om, gezien hun opleidings- en beroepskeuze, hun betaalde arbeid in deeltijd te verrichten.

Met betrekking tot de arbeidsmarktperspectieven van meisjes blijkt dat voor de opleidingstypen en beroepen waar meisjes in de meerderheid zijn, de verwachte arbeidsmarktperspectieven voor de komende jaren goed zijn. Ook de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid voor die opleidingen en beroepsgroepen is relatief laag. Wel blijkt dat ook de mogelijkheden die dergelijke “meisjesopleidingen” bieden om in een ander dan het nauw bij de opleiding aansluitende beroep een baan te vinden laag zijn. Dit betekent dat wanneer er op een gegeven moment sprake is van een krimpende werkgelegenheid in deze beroepen, meisjes met deze opleidingsachtergrond het risico lopen dat ze in het geheel geen werk meer kunnen vinden.

Wanneer de mate waarin deeltijdwerk voorkomt bij de opleidingen waarin vrouwen in de meerderheid zijn vergeleken wordt met de mate waarin in deeltijd wordt gewerkt in de opleidingstypen waar mannen in de meerderheid zijn, dan blijkt dat bij de typische “meisjesopleidingen” deeltijdwerk een veel vaker voorkomend verschijnsel is dan bij de typische “jongensopleidingen”. Wel is het zo dat ook voor een groot aantal “jongensopleidingen” de mate waarin deeltijdwerk voorkomt een stijgende tendens vertoont. Ook bij de “meisjes- beroepen” komt deeltijdarbeid veel vaker voor dan bij de “jongensberoepen”. Maar ook voor de “jongensberoepen” geldt dat deeltijdwerk steeds vaker voorkomt.

Met betrekking tot het arbeidsmarktperspectief van de allochtonen wordt in dit rapport aangegeven dat vooral de VBO-opleidingen door relatief veel allochtonen gevolgd worden. De arbeidsmarktperspectieven van deze opleidingen zijn vaak matig of slecht, met als gevolg dat de verwachte arbeidsmarktperspectieven voor allochtone schoolverlaters achterblijven bij die van de autochtone schoolverlaters. Wel blijkt dat de allochtone meisjes een iets beter arbeidsmarktperspectief hebben dan de allochtone jongens. Dit is opmerkelijk, omdat binnen de totale groep schoolverlaters juist de jongens een iets beter perspectief hebben.

1 Inleiding

Om inzicht te verkrijgen in de achterliggende oorzaken van ongelijke arbeidsmarktperspectieven voor verschillende groepen is het van belang om te weten in hoeverre deze groepen zich in verschillende arbeidsmarktsegmenten bevinden. In dit rapport wordt een dergelijke analyse uitgevoerd voor een tweetal doelgroepen van het emancipatiebeleid, te weten vrouwen en allochtonen. Beide groepen hebben op de arbeidsmarkt een minder gunstige positie. Dit blijkt bijvoorbeeld uit het werkloosheidspercentage voor vrouwen dat op 7,8% ligt, terwijl de werkloosheid voor mannen 5,9% bedraagt (CBS, 1997a). De positie van allochtonen is nog zwakker, wat ook blijkt uit het bijzonder hoge werkloosheidspercentage van 18% (CBS, 1997b).

In dit rapport zal worden nagegaan in hoeverre de opleidingsachtergrond van meisjes en allochtonen en het beroepsdomein waarin zij werken van invloed is op hun toekomstige arbeidsmarktpositie. Eerst zal een beeld worden geschetst van de arbeidsmarktperspectieven voor de opleidingen waarvan het merendeel van de uitstroom van schoolverlaters door meisjes wordt gevormd. Ook zal een overzicht worden gegeven van de beroepsgroepen waarin het grootste deel van de werkenden vrouw is. Hierbij zal niet worden ingegaan op de mate waarin de verdiende inkomens vrouwen in staat stellen economisch zelfstandig te zijn. Als deze opleidingen en beroepsgroepen qua arbeidsmarktperspectief afwijken van het gemiddelde beeld, is dit een verklaring voor de verschillen in arbeidsmarktperspectieven tussen jongens en meisjes. Een verklaring, die tegelijkertijd ook een eerste indicatie kan zijn in welke richting een meer gelijke arbeidsmarktpositie tussen jongens en meisjes door studie- en beroepskeuze bewerkstelligd zou kunnen worden.

Ook zal in dit rapport een overzicht gegeven worden van de mate waarin deeltijdwerk voorkomt, gerelateerd aan opleidings- en beroepskeuze van mannen en vrouwen. Op deze wijze wordt inzicht gekregen in de mogelijkheden om te komen tot een meer gelijke verdeling van onbetaalde zorgtaken en betaalde arbeid tussen mannen en vrouwen. Het is daarvoor immers noodzakelijk dat er mogelijkheden tot deeltijdwerk bestaan.

Behalve aan de arbeidsmarktpositie van meisjes en de mogelijkheden voor jongens en meisjes om in deeltijd te werken, wordt in dit rapport ook aandacht besteed aan de positie van een andere doelgroep voor emancipatiebeleid: allochtonen. Op dezelfde wijze als dat voor de meisjes is gedaan, zal een beeld worden gegeven van de arbeidsmarktperspectieven van de opleidingen die vaak door allochtonen worden gevolgd. In dit rapport zal de positie van de allochtonen geschetst worden aan de hand van de arbeidsmarktperspectieven van de door hen gevolgde opleidingen. Hierbij is er impliciet van uitgegaan dat werkgevers uitsluitend kijken naar de opleidingsachtergrond van een werkzoekende, en niet naar andere kenmerken zoals geslacht en etniciteit. Er wordt dus bij de bespreking van de arbeidsmarktperspectieven geen aandacht geschonken aan het probleem van discriminatie van allochto-

nen. Een overzicht van arbeidsmarktkansen van allochtonen dat wel expliciet met dergelijke aspecten rekening houdt, vereist een ander soort studie¹.

De indeling van dit rapport is als volgt: hoofdstuk 2 geeft een beeld van de arbeidsmarktperspectieven van de beide doelgroepen van het emancipatiebeleid in het algemeen. In hoofdstuk 3 wordt een indicatie gegeven van de arbeidsmarktperspectieven van meisjes, gerelateerd aan respectievelijk hun opleidingskeuze en beroepskeuze. Naast de op middellange termijn verwachte arbeidsmarktperspectieven van de verschillende opleidingstypen, zal ook worden ingegaan op de meer structurele kenmerken van de arbeidsmarktpositie van de opleidingen. Hierbij zal met name worden gekeken naar de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid en de uitwijkmogelijkheden naar verschillende beroepen. Hoofdstuk 4 bevat een overzicht van de mate waarin deeltijdwerk voorkomt, gerelateerd aan opleidings- en beroepskeuze van jongens en meisjes. In hoofdstuk 5 wordt een overzicht gegeven van de arbeidsmarktperspectieven van allochtone jongeren, gerelateerd aan hun opleidingskeuze. Hoofdstuk 6 bevat een samenvatting en enkele conclusies.

1. Zie hiervoor b.v. Van Beek (1993)

2 Algemene indicatie arbeidsmarktperspectieven in 2002

In dit hoofdstuk wordt een indicatie gegeven van de verschillen in arbeidsmarktperspectieven van schoolverlaters in het jaar 2002, verbijzonderd naar geslacht en etniciteit. Deze indicatie is gebaseerd op de Indicator Toekomstige Arbeidsmarktperspectieven (ITA). Deze indicator geeft voor elk opleidingstype de verhouding aan tussen enerzijds het aantal baanopeningen en anderzijds het aantal schoolverlaters en kortdurig werklozen². Door een gewogen gemiddelde te nemen van de ITA's op basis van de opleidingsachtergrond van de schoolverlaters uit een bepaalde doelgroep, kan een gemiddelde waarde van de ITA verkregen worden voor de desbetreffende doelgroep. Tabel 2.1 geeft een algemene indicatie van de gemiddelde arbeidsmarktperspectieven op basis van de opleidingsachtergrond van de schoolverlaters, verbijzonderd naar geslacht en naar etniciteit³. Binnen de groep allochtone schoolverlaters is ook de verbijzondering gemaakt naar geslacht.

Tabel 2.1
Indicator Toekomstige Arbeidsmarktperspectieven (ITA) in 2002 naar geslacht en etniciteit

	ITA	Typering
meisjes	0,99	goed
jongens	0,98	goed
allochtonen	1,02	redelijk
autochtonen	0,99	goed
allochtone meisjes	1,01	redelijk
allochtone jongens	1,03	redelijk

Bron: ROA

Uit de tabel blijkt dat voor alle onderscheiden groepen de verwachte arbeidsmarktperspectieven, gemiddeld genomen, redelijk tot goed zijn. Daarbij zijn er echter wel verschillen. Voor de schoolverlaters die de komende jaren op de arbeidsmarkt zullen instromen, geldt dat jongens door hun opleidingsachtergrond gemiddeld genomen een iets beter arbeidsmarktperspectief hebben dan meisjes. Ook geldt dat autochtone schoolverlaters een iets beter perspectief hebben dan allochtone schoolverlaters. Echter, opmerkelijk genoeg hebben binnen de groep allochtone schoolverlaters juist

-
- Achterin dit rapport is een verklarende lijst opgenomen van een aantal centrale begrippen.
 - Daarbij is gebruik gemaakt van de beschikbare schoolverlatersgegevens uit de RUBS-enquête en de HBO-Monitor (ROA, 1997a). Deze gegevens hebben overigens alleen betrekking op de schoolverlaters van het AVO, VBO, MBO en HBO.

de meisjes door hun opleidingsachtergrond een iets beter arbeidsmarktperspectief dan de jongens⁴.

4. Zoals gezegd gaat het hier slechts over verschillen in de gemiddelde arbeidsmarktperspectieven tussen de onderscheiden groepen schoolverlaters. In hoofdstuk 2 zal meer specifiek worden ingegaan op de arbeidsmarktperspectieven van de verschillende opleidingstypen waar meisjes of allochtonen zijn oververtegenwoordigd.

3 Arbeidsmarktperspectieven voor meisjes

Meisjesopleidingen

Om de arbeidsmarktperspectieven van meisjes beter te kunnen beoordelen zal in dit hoofdstuk nader worden ingegaan op de perspectieven van wat men zou kunnen aanduiden als de "typische meisjesopleidingen". Deze opleidingen zijn bepaald aan de hand van de gegevens in de Enquête Beroepsbevolking (EBB). Er wordt van een "typische meisjesopleiding" gesproken als binnen de werkzame beroepsbevolking het aantal vrouwen meer dan twee derde van de groep werkenden met de desbetreffende opleidingsachtergrond uitmaakt. Tabel 3.1 geeft een overzicht van deze "meisjesopleidingen" en de bijbehorende arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters. Het blijkt dat vooral de opleidingen in een paar verzorgende en dienstverlenende richtingen een relatief hoog aandeel meisjes kennen.

Tabel 3.1
Arbeidsmarktperspectieven voor "typische meisjesopleidingen" in 2002

Opleidingstype	ITA	Typering
VBO verzorging	1,02	redelijk
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	1,11	matig
MBO/LLW apothekersassistent	0,97	goed
MBO/LLW verpleging	0,81	zeer goed
MBO sociaal-cultureel	1,01	redelijk
MBO/LLW verzorging	1,07	matig
MBO/LLW uiterlijke verzorging	0,88	goed
MBO/LLW beweging en therapie	1,07	matig
MBO/LLW secretariaat	0,89	goed
MBO/LLW toerisme en recreatie	1,29	slecht
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	0,87	goed
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	0,87	goed
HBO verpleegkunde	0,87	goed
HBO (fysio)therapie	0,92	goed
HBO voeding	1,00	goed
HBO toerisme en recreatie	1,03	redelijk
HBO secretariaat	0,88	goed
HBO bibliotheek en documentatie	0,91	goed

Bron: ROA (1997c)

Op een paar uitzonderingen na zijn de arbeidsmarktperspectieven voor schoolverlaters uit de "meisjesopleidingen" goed. Zeer goede perspectieven zijn er zelfs voor het opleidingstype *MBO/LLW verpleging*. Uitzonderingen op het gunstige beeld zijn daarentegen het opleidingstype *MBO/LLW toerisme en recreatie* met een slecht arbeidsmarktperspectief, en de opleidingen *MBO dokters-, tandarts en dierenartsassistenten*, *MBO/LLW verzorging* en *MBO/LLW beweging en therapie* met een matig perspectief.

Zoals in hoofdstuk 2 werd aangegeven, zijn de verwachte arbeidsmarktperspectieven van een bepaald opleidingstype gebaseerd op een vergelijking van aan de ene kant het verwachte aantal baanopeningen voor nieuwkomers op de arbeidsmarkt en

aan de andere kant de arbeidsmarktinstream van nieuwkomers en het aan het begin van de prognoseperiode 'boven de markt hangende' aanbod van kortdurig werklozen. Bij *MBO/LLW verpleging* is het totaal aantal verwachte baanopeningen in de periode 1997 tot 2002 ruim 47.000. Daartegen staat een arbeidsmarktinstream van schoolverlaters van slechts 9.400. Daardoor zal de huidige werkloosheid van mensen met deze opleidingsachtergrond de komende jaren omslaan in een aanzienlijk aanbodtekort. Het slechte vooruitzicht voor de opleidingen *MBO/LLW toerisme en recreatie* en *MBO/LLW beweging en therapie* is het gevolg van de te grote populariteit van deze opleidingen onder schoolverlaters. Beide opleidingstypen tonen weliswaar een stijgende werkgelegenheid, maar de vervangingsvraag is (erg) laag. Het aantal nieuwe baanopeningen dat daardoor beschikbaar komt is niet groot genoeg om de uitstroom van schoolverlaters op te vangen. Het verwachte aantal baanopeningen in de periode 1997-2002 is 5.000 voor *MBO/LLW toerisme en recreatie* en 8.000 voor *MBO/LLW beweging en therapie*. De arbeidsmarktinstream van schoolverlaters met deze opleidingsachtergronden is veel groter. Met andere woorden: beide opleidingstypen zijn gezien de omvang van de beschikbare werkgelegenheid te populair. Ditzelfde geldt (in mindere mate) voor het opleidingstype *MBO dokters-, tandarts en dierenartsassistenten*. Hoewel de werkgelegenheid voor dit opleidingstype een stijgende tendens vertoont, is het aantal baanopeningen onvoldoende om alle schoolverlaters een goed arbeidsmarktperspectief te bieden. De opleiding *MBO/LLW verzorging* vertoont een gelijkblijvende werkgelegenheid, en een lage vervangingsvraag, met als gevolg een laag aantal baanopeningen en een matig arbeidsmarktperspectief voor de schoolverlaters.

Voor het bepalen van de arbeidsmarktpositie van de schoolverlaters van een bepaalde opleiding is het ook belangrijk om de meer structurele kenmerken van de arbeidsmarktpositie te bekijken. Zo kan de keuze voor een bepaald opleidingstype een risico met zich meebrengen als men met de desbetreffende opleidingsachtergrond slechts in een beperkt aantal beroepen werk kan vinden, of als de beschikbaarheid van banen voor schoolverlaters met die achtergrond in hoge mate conjunctuurgevoelig is.

Tabel 3.2 geeft een overzicht van de uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt en de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid waarmee schoolverlaters uit "typische meisjesopleidingen" geconfronteerd worden. Het blijkt dat de "typische meisjesopleidingen" gespecialiseerde opleidingen zijn: alleen met een opleiding *VBO verzorging* of *HBO secretariaat* is men breder inzetbaar. Hoewel, zoals uit tabel 3.1 bleek, de huidige vooruitzichten voor de meeste "meisjesopleidingen" goed zijn, brengt deze geringe flexibiliteit op de arbeidsmarkt het risico met zich mee, dat men sterk afhankelijk is van de werkgelegenheidsontwikkeling in een vakspecifiek beroep en/of een bepaalde sector.

Daarentegen blijkt de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid voor de schoolverlaters uit de "typische meisjesopleidingen" relatief laag te zijn. In tegenstelling tot jongens kiezen meisjes vaak voor opleidingen waarvan de werkgelegenheid niet of nauwelijks gevoelig is voor conjuncturele schommelingen. Enerzijds blijkt dus

dat “meisjesopleidingen” gespecialiseerde opleidingen zijn, waarmee men maar in een beperkt aantal beroepen terecht kan, anderzijds blijkt de werkgelegenheid in die beroepen niet of nauwelijks aan conjuncturele schommelingen onderhevig te zijn. Dit gevoegd bij het feit dat de huidige verwachtingen voor schoolverlaters uit de “meisjesopleidingen” gunstig zijn, lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat bij de meeste opleidingen meisjes vooral op de lange termijn duidelijke arbeidsmarktrisico's lopen. Uitzonderingen daarbij zijn vanzelfsprekend de in tabel 3.1 genoemde opleidingstypen met een matig of slecht perspectief. Bij de opleidingen *MBO dokters- tandarts en dierenartsassistent* en *MBO/LLW toerisme en recreatie* gaat dit matige of slechte perspectief bovendien gepaard met geringe uitwijkmogelijkheden naar andere beroepsgroepen, hetgeen de arbeidsmarktrisico's van een dergelijke opleiding nog aanzienlijk vergroot.

Tabel 3.2

Uitwijkmogelijkheden en conjunctuurgevoeligheid voor “typische meisjesopleidingen”, 1995-1996

Opleidingstype	Beroepenspreiding	Conjunctuurgevoeligheid
VBO verzorging	hoog	laag
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	erg laag	laag
MBO/LLW apothekersassistent	erg laag	laag
MBO/LLW verpleging	erg laag	laag
MBO sociaal-cultureel	gemiddeld	gemiddeld
MBO/LLW verzorging	gemiddeld	gemiddeld
MBO/LLW uiterlijke verzorging	erg laag	gemiddeld
MBO/LLW beweging en therapie	gemiddeld	gemiddeld
MBO/LLW secretariaat	laag	gemiddeld
MBO/LLW toerisme en recreatie	laag	gemiddeld
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	erg laag	gemiddeld
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	gemiddeld	gemiddeld
HBO verpleegkunde	erg laag	laag
HBO (fysio)therapie	erg laag	erg laag
HBO voeding	laag	erg laag
HBO toerisme en recreatie	gemiddeld	gemiddeld
HBO secretariaat	gemiddeld	gemiddeld
HBO bibliotheek en documentatie	erg laag	erg laag

Bron: ROA (1997c)

Er moet een opmerking geplaatst worden bij de bepaling van de “meisjes- en jongensopleidingen” op basis van de EBB. De EBB betreft de gehele werkzame bevolking, en niet alleen de schoolverlaters. Het gevolg hiervan is dat er sprake kan zijn van aanzienlijke cohorteffecten. Bedoeld wordt hiermee dat als in de loop van de tijd steeds meer meisjes voor een bepaalde opleiding kiezen, het mogelijk is dat een opleiding op basis van de EBB-cijfers nog een jongensopleiding genoemd wordt, terwijl de aantallen meisjes en jongens bij de huidige schoolverlaters meer in evenwicht zijn. Hierbij kan met name gedacht worden aan opleidingen op HBO- en WO-niveau. Op basis van de bij het ROA beschikbare uitstroomcijfers van school-

verlaters kan tot op zekere hoogte een indruk van dit effect verkregen worden⁵. Voor een aantal opleidingstypen maakt het niet uit of de bepaling gebeurt op basis van de EBB of op basis van de schoolverlatersinformatie. In tabel 3.3 is een overzicht gegeven van de opleidingstypen, die op grond van de samenstelling van de huidige groep schoolverlaters van karakter zijn veranderd (hierbij blijven dan de WO-opleidingen buiten beschouwing)⁶.

Tabel 3.3

Verschillen in indeling in jongens- en meisjes opleidingen op basis van de EBB en de schoolverlatersenquêtes

Opleidingstype	Indeling op basis van EBB	RUBS/HBO-Monitor
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	j	n
MBO/LLW landbouw en veeteelt	j	n
MBO/LLW grafische techniek	j	n
MBO/LLW procestechniek	j	n
MBO/LLW levensm. techniek/vleesverwerking	j	n
MBO/LLW horeca	j	n
MBO/LLW lerarenopleiding natuur en techniek	j	n
HBO milieukunde en levensm. technologie	j	n
HBO commerciële economie	j	n
HBO recht en bestuur	j	n
HBO bedrijfskunde	j	n
MBO/LLW brood en banket	j	m
HBO lerarenopleiding expressie	n	m
HBO tolk en vertaler	n	m
HBO maatsch.werk en dienstverlening	n	m
HBO personeelswerk	n	m

j: jongensopleiding, m: meisjesopleiding, n: neutrale opleiding

Bron: ROA

Vergeleken met de indeling op basis van de EBB, blijkt het aantal "jongensopleidingen" kleiner te zijn: het aantal meisjes onder de schoolverlaters van een aantal van deze opleidingen is zo toegenomen dat ze inmiddels als "neutrale opleiding" ingedeeld moeten worden. Ook is er een aantal neutrale opleidingen waar het aandeel meisjes dusdanig gegroeid is dat ze inmiddels de classificatie van "meisjesopleiding" krijgen. Omdat er geen opleidingen verschoven zijn van de categorie "meisjesopleiding" naar de categorie "neutrale opleiding", of van "neutraal" naar "jongensopleiding", lijken de verschuivingen, afgezien van de verschillen in arbeidsmarktparticipatie, met name toegeschreven te kunnen worden aan een verandering in de opleidingskeuze van de meisjes. De emancipatie blijkt vooral een zaak van de

5. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van de schoolverlatersinformatie die beschikbaar is in de RUBS-enquête en de HBO-monitor (Zie ROA, 1997a). Deze schoolverlatersgegevens hebben, zoals reeds eerder is opgemerkt, alleen betrekking op het AVO, VBO, MBO en HBO onderwijs. Het universitaire onderwijs blijft derhalve buiten beschouwing.

6. Gezien de manier waarop deze indeling tot stand komt: een twee derde meerderheid van meisjes dan wel jongens binnen een opleidingstype of beroep, blijft er een derde groep opleidingen en beroepen over waarbinnen geen van beiden een meerderheid heeft. Deze groep zal aangeduid worden met de term "neutraal".

meisjes geweest te zijn, het aantal jongens dat gekozen heeft voor een opleiding in een van oudsher “typische meisjesopleiding” is veel kleiner. Het gevolg hiervan is dat het aantal meisjesopleidingen groter geworden is ten opzicht van het aantal jongensopleidingen. Het zal echter nog wel enige tijd duren voordat deze verschuiving ook zichtbaar wordt in de samenstelling van de werkzame bevolking. Van deze ‘nieuwe meisjesopleidingen’ bieden de opleidingstypen *HBO lerarenopleiding expressie*, *HBO tolk en vertaler* en *HBO maatschappelijk werk en dienstverlening* naar verwachting een goed arbeidsmarktperspectief. Daarentegen is het opleidingstype *HBO personeelswerk* het enige opleidingstype binnen het HBO waarvoor de perspectieven slecht zijn. Dit als gevolg van de te hoge arbeidsmarkt instroom van schoolverlaters.

Meisjesberoepen

De arbeidsmarktpositie van een schoolverlater wordt natuurlijk niet uitsluitend bepaald door de opleidingsachtergrond. Ook de beroepskeuze is van belang. Dit geldt met name voor de opleidingen met een hoge beroepenspreiding.

Vergelijkbaar met de manier waarop dat bij de opleidingen gedaan is, is er een overzicht gemaakt van “typische meisjesberoepen”. Deze zijn hier gedefinieerd als de beroepsgroepen waarin tenminste twee derde van de werkenden vrouw is. In tabel 3.4 wordt een overzicht gegeven van deze beroepsgroepen, met daarbij telkens een indicatie van het aantal verwachte baanopeningen tot 2002. Het blijkt dat de “typische meisjesberoepen” in het verlengde liggen van de “typische meisjesopleidingen”: het zijn met name een aantal verzorgende en dienstverlenende beroepen waar de meerderheid van de werkenden vrouw is. Op basis van de in tabel 3.2 aangegeven geringe beroepenspreiding voor de “typische meisjesopleidingen” kon dit patroon in de meisjesberoepen al verwacht worden.

Uit de tabel blijkt dat er voor de meeste “meisjesberoepen” de komende jaren een gemiddeld tot relatief hoog aantal baanopeningen te verwachten is. Bovendien is de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid in de meeste “meisjesberoepen” laag. Daarmee kan hetzelfde geconcludeerd worden als bij de “meisjesopleidingen”. Weliswaar beslaan de opleidingen en beroepen waarbinnen meisjes in de meerderheid zijn relatief sterk afgebakende segmenten van de arbeidsmarkt, maar dit lijkt de komende jaren niet op grote risico's te duiden met betrekking tot de arbeidsmarktpositie van meisjes. Daarbij zijn er echter wel een aantal uitzonderingen aan te wijzen: voor de beroepen *stewards* en *afdelingshoofden zorginstelling* wordt tot 2002 weliswaar een groot aantal baanopeningen verwacht, maar de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid in deze beroepsgroepen is hoog: mensen die werkzaam zijn in deze beroepen lopen op termijn een risico en schoolverlaters die zich specifiek richten op een functie als *steward* lopen het risico dat de arbeidsmarkt op het moment dat zij toetreden net in een laagconjunctuur zit, waardoor het aantal vacatures in deze beroepsgroep op dat moment laag is. Daarentegen zijn de risico's geringer bij beroepen met een hoog aantal baanopeningen en een lage conjunctuurgevoeligheid: dit betreft de vooruitzichten voor de *verpleeghulp* en *leerling-ver-*

pleegkundigen, apothekersassistenten en medisch laboranten, medisch secretaresses en de ziekenverzorgenden. Hierbij moet echter wel in ogenschouw worden genomen dat er bij de meeste van deze beroepen weinig uitwijkmogelijkheden zijn naar andere bedrijfssectoren, waardoor men sterk afhankelijk is van de werkgelegenheidsontwikkeling in de gezondheidszorg (zie ROA, 1997c).

Tabel 3.4
Baanopeningen (1997-2002) en conjunctuurgevoeligheid voor "typische meisjesberoepen"

Beroepsgroep	Baanopeningen	Conjunctuurgevoeligheid
Leraar basisonderwijs	gemiddeld	gemiddeld
Bibliothecarissen	gemiddeld	erg laag
Stewards	erg hoog	erg hoog
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	hoog	laag
Verplegenden en doktersassistenten	gemiddeld	laag
Therapeuten en verpleegkundigen	gemiddeld	erg laag
Apothekersassistenten en medisch laboranten	hoog	laag
Medisch analisten	gemiddeld	erg laag
Afdelingshoofden zorginstelling	gemiddeld	hoog
Receptionisten en administratieve employees	gemiddeld	laag
Medisch secretaresses	hoog	laag
Interieurverzorgers	gemiddeld	erg laag
Verkopers	gemiddeld	laag
Hulpkrachten horeca en verzorging	gemiddeld	gemiddeld
Ziekenverzorgenden	hoog	laag
Verzorgend personeel	gemiddeld	gemiddeld

Bron: ROA (1997c)

Jongensopleidingen

Om een beeld te kunnen krijgen van de mogelijkheden om door de keuze voor een "typische jongensopleiding" een betere arbeidsmarktpositie te verkrijgen, wordt in tabel 3.5 een overzicht gegeven van de "jongensopleidingen" waarvoor de verwachte arbeidsmarktperspectieven voor de komende jaren zeer goed zijn⁷. Het criterium wanneer een opleiding een jongensopleiding is, is vergelijkbaar met de gehanteerde maatstaf bij het afbakenen van de "meisjesopleidingen". Als twee derde van de werkenden met de desbetreffende opleidingsachtergrond man is, wordt gesproken van "jongensopleiding". In de tabel wordt voor elk opleidingstype ook een indicatie gegeven van de uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt en de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid. In vergelijking met de "typische meisjesopleidingen" vallen een paar zaken op. Tabel 3.5 laat zien dat er relatief veel technische opleidingen voorkomen waar de mannen in de meerderheid zijn. Wat ook opvalt in een vergelijking met de eerdere tabel voor de "meisjesopleidingen", is dat er relatief meer jongensopleidingen met een zeer goed perspectief zijn dan meisjesopleidingen. Met betrekking tot het niveau van de typische "jongens- en meisjesopleidingen"

7. In totaal worden er 113 opleidingstypen onderscheiden, waarvan 69 "jongensopleidingen" en 24 "meisjesopleidingen". Vanwege het grote aantal jongensopleidingen beperken we ons hier tot de opleidingstypen met een *zeer* goed arbeidsmarktperspectief.

valt op dat er bij de “jongensopleidingen een relatief groot aantal opleidingen op HBO- of WO-niveau zijn, terwijl bij de meisjes de nadruk ligt op de MBO/LLW-opleidingen. Dit verschil moet voor een deel toegeschreven worden aan het in tabel 3.3 geïllustreerde cohort-effect dat optreedt als gevolg van de gebruikte data.

Tabel 3.5
Uitwijkmogelijkheden en conjunctuurgevoeligheid voor “typische jongensopleidingen” met zeer goede perspectieven, 1995-1996

Opleidingstype	Beroepenspreiding	Conjunctuur- gevoeligheid
MBO/LLW operationele techniek	laag	hoog
MBO/LLW procestechniek	laag	gemiddeld
MBO/LLW horeca	erg hoog	gemiddeld
HBO landbouw en veeteelt	gemiddeld	laag
HBO bouwkunde	laag	erg hoog
HBO informatica	erg laag	hoog
HBO vervoer en logistiek	gemiddeld	gemiddeld
HBO recht en bestuur	erg hoog	gemiddeld
WO bouwkunde	laag	gemiddeld
WO civiele techniek	gemiddeld	gemiddeld
WO informatica en best. informatiekunde	laag	hoog
WO tandheelkunde	erg laag	erg laag
WO bedrijfskunde	hoog	gemiddeld
WO accountancy en belastingen	laag	gemiddeld

Bron: ROA (1997c)

Ten aanzien van het structureel arbeidsmarktrisico kan opgemerkt worden dat er een duidelijk verschil bestaat tussen de diverse “meisjes-” en “jongensopleidingen”: hoewel de arbeidsmarktperspectieven voor de “jongensopleidingen” de komende jaren zeer goed zijn, is de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid bij deze opleidingstypen hoger dan bij de “typische meisjesopleidingen”. Blijkbaar heeft de werkgelegenheid in de richtingen waar jongens in de meerderheid zijn een ander risicoprofiel dan de werkgelegenheid in de richtingen waar meisjes werkzaam zijn. De “meisjesopleidingen” worden gekenmerkt door een (erg) lage beroepenspreiding, gekoppeld aan een lage graad van conjunctuurgevoeligheid. De “jongensopleidingen” worden daarentegen vaker gekenmerkt door een hoge beroepenspreiding, gecombineerd met een hoge conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid.

Beleidsimplicaties

De vraag die op basis van de in dit hoofdstuk gepresenteerde informatie over de arbeidsmarktperspectieven gesteld kan worden, is waar er mogelijke verbeteringen liggen voor de arbeidsmarktperspectieven van meisjes. Er zijn dan in principe twee mogelijkheden, enerzijds kan er gestimuleerd worden dat meisjes binnen de categorie “typische meisjesopleidingen” en “typische meisjesberoepen” vaker kiezen voor opleidingstypen en de beroepsgroepen met de beste perspectieven. Anderzijds kan er getracht worden meisjes te stimuleren zich te richten op opleidingen en beroepen waar meisjes en jongens in min of meer gelijke mate voorkomen, of de opleidingen en beroepen die nu voornamelijk het domein zijn van jongens.

Binnen de “typische meisjesopleidingen” zou dan gedacht kunnen worden aan het stimuleren van de studiekeuze in de richting van de opleidingen in de medisch/verzorgende richtingen op MBO-niveau en hoger. Als het er om gaat om opleidingen binnen de “typische jongensopleidingen” aan te geven waar mogelijk kansen liggen voor meisjes, zijn er uiteraard de technische opleidingen waarvoor de perspectieven goed tot erg goed zijn. Als nadelen voor die opleidingen geldt wel dat de huidige deelname van meisjes aan deze opleidingen laag is, dat de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid relatief hoog is en dat bij sommige opleidingstypen de uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt relatief laag zijn. Al met al maakt dit het voor meisjes in het algemeen de komende jaren weinig aantrekkelijk om hun studiekeuze te verschuiven naar een technische opleiding. Het is moeilijk opleidingstypen aan te wijzen met goede arbeidsmarktperspectieven in combinatie met een laag structureel risico, waar meisjes geen pioniersrol hoeven te vervullen. Alleen de opleidingen *MBO/LLW horeca*, *HBO recht en bestuur* en *WO bedrijfskunde* voldoen aan alle drie deze criteria. Voor het overige worden in al deze beroepen meisjes geconfronteerd met ofwel een lage beroepenspreiding ofwel een hoge mate van conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid. Om een algeheel beeld te geven van de arbeidsmarktperspectieven en -risico's van de diverse opleidingstypen is als bijlage een tabel opgenomen met daarin alle onderscheiden opleidingstypen gerangschikt naar “meisjesopleidingen”, “neutrale opleidingen” en “jongensopleidingen”. Van deze opleidingen is telkens aangegeven het verwachte arbeidsmarktperspectief, de beroepenspreiding en de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid.

Overigens moet bedacht worden dat het verkleinen van de verschillen van de arbeidsmarktperspectieven tussen jongens en meisjes ook bewerkstelligd zou kunnen worden door jongens te stimuleren vaker te kiezen voor een “meisjesopleiding of -beroep”. Tot nu toe blijkt de emancipatie voornamelijk een zaak van de meisjes te zijn geweest: de aantallen jongens in de meisjesopleidingen zijn klein gebleven. Toch zijn er onder de “meisjesopleidingen” opleidingen met een goed perspectief, die ook voor jongens een perspectiefrijk alternatief kunnen zijn, bijvoorbeeld de HBO-opleidingen *verpleegkunde* en *(fysio)therapie*.

Er moet op deze plaats nog een kanttekening gemaakt worden bij het stimuleren van de studiekeuze voor bepaalde opleidingen. Er is een aantal opleidingstypen dat voor de komende jaren een goed perspectief heeft, maar qua aantal werkenden slechts betrekking heeft op een klein arbeidsmarktsegment. Derhalve is het niet zinvol om de keuze voor deze richting te sterk te stimuleren. Vanwege het kleine aantal baanopeningen, zal het verwachte perspectief immers heel snel verslechteren als het aantal schoolverlaters met deze opleidingsachtergrond sterk toeneemt. Dit geldt met name voor de opleidingen *MBO/LLW operationele techniek*, waarvoor in de periode 1997-2002 slechts 3.200 baanopeningen verwacht worden, *HBO landbouw en veeteelt* met 4.800 baanopeningen en de WO-opleidingen *bouwkunde*, *civiele techniek* en *tandheelkunde*. De verwachte baanopeningen voor deze drie opleidingstypen zijn respectievelijk 4.900, 3.400 en 2.100. Omdat deze opleidingen ook een

relatief lage beroepenspreiding kennen lopen mensen met een dergelijke opleidingsachtergrond bij een aanbodoverschot een groot risico.

4 Ontwikkelingen in deeltijdwerk

In de discussie die er gaande is over de combinatie van werk en zorgtaken keert regelmatig de vraag terug in welke mate het mogelijk is om een baan in deeltijd te vervullen. Dit zou slechts mogelijk zijn in een beperkt aantal beroepen. Doorgaans wordt dan gesteld dat het voor vrouwen wel, en voor mannen in de praktijk niet goed mogelijk is om in deeltijd te werken. In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de mate waarin in deeltijd wordt gewerkt per opleidingstype en per beroepsgroep⁸. Hierbij is dan, net zoals in het vorige hoofdstuk, onderscheid gemaakt naar "typische meisjes- en jongensopleidingen" en naar "typische meisjes- en jongensberoepen".

Opleidingstypen

De tabel 4.1 geeft een beeld van de mate waarin deeltijdwerk voorkomt binnen achtereenvolgens de "typische meisjesopleidingen", "neutrale opleidingen" en de "jongensopleidingen". Uit de tabel blijkt dat er voor de "typische meisjesopleidingen" sprake is van een zeer hoge mate van deeltijdwerk, en dat deeltijdarbeid nog steeds toeneemt.

Tabel 4.1

Mate van deeltijdwerk gerangschikt naar "meisjes-", "neutrale" en "jongensopleidingen"

Opleidingstype	%	Trend
<i>MEISJES</i>		
VBO verzorging	67	constant
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	59	stijgend
MBO/LLW apothekersassistent	59	stijgend
MBO/LLW verpleging	64	stijgend
MBO sociaal-cultureel	47	constant
MBO/LLW verzorging	67	stijgend
MBO/LLW uiterlijke verzorging	54	stijgend
MBO/LLW beweging en therapie	55	stijgend
MBO/LLW secretariaat	51	stijgend
MBO/LLW toerisme en recreatie	29	stijgend
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	39	stijgend
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	62	constant
HBO verpleegkunde	45	stijgend
HBO (fysio)therapie	54	constant
HBO voeding	53	-
HBO toerisme en recreatie	31	sterk stijgend
HBO secretariaat	33	constant
HBO bibliotheek en documentatie	50	-

8. Deeltijdarbeid betreft hier personen die hoogstens 32 uur maar minstens 12 uur per week werkzaam zijn.

Tabel 4.1 (vervolg)
Mate van deeltijdwerk gerangschikt naar "meisjes-", "neutrale" en "jongensopleidingen"

Opleidingstype	%	Trend
<i>NEUTRAAL</i>		
MAVO	36	stijgend
VBO administratie, handel en textiel	41	constant
HAVO/VWO	33	stijgend
MBO/LLW laboratorium	29	sterk stijgend
MBO/LLW administratie	20	stijgend
MBO/LLW handel	23	stijgend
HBO lerarenopleiding talen	41	constant
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	29	stijgend
HBO lerarenopleiding expressie	47	constant
HBO tolk en vertaler	54	sterk stijgend
HBO laboratorium	30	stijgend
HBO communicatie en journalistiek	26	sterk stijgend
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	50	stijgend
HBO personeelswerk	19	-
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	38	stijgend
WO letteren	37	stijgend
WO farmacie	-	constant
WO rechten en bestuurskunde	18	stijgend
WO sociale wetenschappen	37	constant
WO kunstwetenschappen	-	-
<i>JONGENS</i>		
Basisonderwijs	28	stijgend
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	13	stijgend
VBO bouwtechniek	8	stijgend
VBO installatietechniek	-	sterk stijgend
VBO mechanische techniek	6	stijgend
VBO fijnmechanische techniek	-	-
VBO motorvoertuigtechniek	7	sterk dalend
VBO elektrotechniek	9	stijgend
VBO grafische techniek	-	-
VBO brood en banket	-	stijgend
VBO horeca en levensmiddelen techniek	26	stijgend
VBO vervoer	-	-
VBO beveiliging	-	sterk stijgend
MBO/LLW landbouw en veeteelt	10	stijgend
MBO/LLW milieu en groene ruimte	-	-
MBO/LLW bouw	6	sterk stijgend
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	-	-
MBO/LLW installatietechniek	-	sterk dalend
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	4	sterk stijgend
MBO/LLW fijnmechanische techniek	-	stijgend
MBO/LLW motorvoertuigtechniek	5	-
MBO/LLW vliegtuigtechniek	-	constant
MBO/LLW operationele techniek	-	-
MBO/LLW elektrotechniek	3	-
MBO/LLW grafische techniek	8	-
MBO/LLW procestechniek	-	constant
MBO/LLW brood en banket	-	-
MBO/LLW levensmiddelen techniek/vleesverwerking	-	sterk stijgend
MBO/LLW vervoer	11	constant
MBO/LLW gezondheidstechniek	-	-
MBO/LLW horeca	18	stijgend
MBO/LLW bedrijfskunde	10	sterk stijgend
MBO/LLW automatisering	14	stijgend
MBO/LLW geld, bank en belastingen	17	sterk stijgend
MBO verzekeringswezen	15	stijgend
MBO openbare orde en veiligheid	7	sterk stijgend

Tabel 4.1 (vervolg)
Mate van deeltijdwerk gerangschikt naar "meisjes-", "neutrale" en "jongensopleidingen"

Opleidingstype	%	Trend
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	17	constant
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	28	constant
HBO landbouw en veeteelt	-	-
HBO milieukunde en levensmiddelentechnologie	-	sterk stijgend
HBO bouwkunde	-	sterk stijgend
HBO civiele techniek	-	constant
HBO werktuigbouwkunde	-	stijgend
HBO elektrotechniek	-	sterk stijgend
HBO informatica	11	sterk stijgend
HBO chemische technologie	-	sterk stijgend
HBO vervoer en logistiek	-	sterk stijgend
HBO accountancy en bedrijfseconomie	10	sterk stijgend
HBO commerciële economie	7	-
HBO recht en bestuur	22	sterk stijgend
HBO bedrijfskunde	11	sterk stijgend
HBO openbare orde en veiligheid	-	sterk stijgend
WO theologie	-	-
WO landbouw en milieukunde	23	stijgend
WO wiskunde en natuurwetenschappen	15	stijgend
WO bouwkunde	-	sterk stijgend
WO civiele techniek	-	sterk stijgend
WO werktuigbouwkunde	-	-
WO elektrotechniek	-	stijgend
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	-	-
WO (dier)geneeskunde	18	constant
WO tandheelkunde	-	constant
WO econom(etr)ie	10	constant
WO bedrijfskunde	-	sterk stijgend
WO accountancy en belastingen	-	-

Bron: ROA (1997c)

Uit de tabel blijkt dat dit eveneens het geval is bij de "neutrale opleidingen", hoewel de mate waarin deeltijdwerk bij degenen met deze opleidingsachtergrond voorkomt al lager ligt dan voor de meisjesopleidingen. Het blijkt echter dat er door diegenen die een "typische jongensopleiding" gevolgd hebben momenteel veel minder in deeltijd wordt gewerkt. De mate waarin in deeltijd wordt gewerkt loopt in de meisjesopleidingen uiteen van 29% (*MBO/LLW toerisme en recreatie*) tot 67% (zowel *VBO* als *MBO/LLW verzorging*). Voor de neutrale opleidingen loopt het werkgelegenheidsaandeel van de deeltijders uiteen van 18% (*WO rechten en bestuurskunde*) tot 54% (*HBO tolk en vertaler*). Voor de jongensopleidingen tenslotte loopt het percentage deeltijders uiteen van 3% (*MBO/LLW elektrotechniek*) tot 28% (*HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding*). Naast dit laatste opleidingstype zijn er bij de jongensopleidingen slechts een paar opleidingstypen waar reeds een relatief hoge mate van deeltijdwerk voorkomt en waar de mate waarin in deeltijd wordt gewerkt een stijgende trend vertoont, te weten *MBO/LLW horeca* (18%), *MBO/LLW geld, bank en belastingen* (17%), *HBO recht en bestuur* (22%) en *WO landbouw en milieukunde* (23%).

Beroepsgroepen

Bovenstaande cijfers geven aan dat er een duidelijk verschil bestaat tussen jongens- en meisjesopleidingen voor wat betreft de mate waarin in deeltijd gewerkt wordt. Op basis van deze gegevens is het niet mogelijk om een uitspraak te doen over de vraag wat de oorzaak is van het lage percentage mannen dat in deeltijd werkt. Op het eerste gezicht lijkt het alsof mensen die voorkeur hebben voor een deeltijdbaai, er beter aandoen zich te richten op een typisch meisjesberoep, terwijl mensen met een voorkeur voor een voltijdsbaai een grotere kans hebben binnen de jongensopleidingen. De vraag is echter of mannen weinig in deeltijdwerk werken omdat er de mogelijkheden niet voor zijn, of omdat ze nog altijd de voorkeur geven aan voltijdswerk. Als dat laatste het geval is, dan is de bovenstaande conclusie misschien iets te voorbarig. Wel blijkt dat bij een groot aantal opleidingstypen, waaronder ook een groot aantal "typische jongensopleidingen", het aandeel van deeltijdwerk een stijgende trend vertoont. Dit betekent dat de mogelijkheden om in deeltijd te werken voor mannen in ieder geval steeds groter worden.

In tabel 4.2 staat een overzicht gegeven van de mate waarin deeltijdwerk voorkomt binnen de onderscheiden beroepsgroepen. Ook hier blijkt weer dat het percentage deeltijdwerkers groter is naarmate er meer vrouwen in een beroep werkzaam zijn. De mate waarin deeltijdwerk voorkomt binnen de vrouwenberoepen loopt uiteen van 35% bij de beroepsgroep *Leraar basisonderwijs* tot 72% bij de *Hulpkrachten horeca en verzorging*. Voor de neutrale beroepen loopt dit percentage uiteen van 14% bij de beroepsgroep *Assistent accountants* tot 65% bij de *Ondersteunende administratieve hulpkrachten*. Bij de mannenberoepen ligt het werkgelegenheidsaandeel van de deeltijdwerkers beduidend lager: van 4% bij de *Monteurs* tot 43% bij de *Sportinstructeurs*. Ook hier is het niet duidelijk of de grote verschillen tussen "meisjes-" en "jongensberoepen" in de mate waarin in deeltijd wordt gewerkt, veroorzaakt wordt door verschillen tussen de mogelijkheden om in deze beroepen in deeltijd te werken, of door verschillen tussen jongens en meisjes in de voorkeuren om in deeltijd te werken. Met ander woorden: willen mannen niet in deeltijd werken of krijgen ze er de mogelijkheden niet toe in de beroepen waarin ze werkzaam zijn? Wel blijkt eveneens uit deze tabellen dat er ook bij de "typische jongensberoepen" beroepsgroepen voorkomen waarbinnen deeltijdwerk een steeds meer voorkomend verschijnsel is. De mogelijkheden om in deeltijd te werken zijn relatief groot en worden ook steeds groter bij bijvoorbeeld *docenten* en *journalisten*. Aan de andere kant zijn er beroepen waarbinnen het percentage deeltijdwerkers laag is, en dat gezien de trend voorlopig ook zal blijven: *bouwvakkers*, *metaalarbeiders* en *monteurs*.

Gezien de algemene trend van stijgende aantallen deeltijdwerkers is het opvallend dat er beroepsgroepen zijn waarvoor de mate waarin in deeltijd wordt gewerkt een dalende tendens vertoont: bijvoorbeeld *Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)*, *Onderwijskundige medewerkers*, *confectie-arbeiders*, en *schoen- en kleermakers*. Een mogelijke verklaring voor deze stijgende tendens zou kunnen zijn dat door de verbeterde arbeidsmarktsituatie meer mensen die dit ambiëren een voltijdse aanstelling kunnen krijgen. Gezien de verwachte goede

arbeidsmarktperspectieven voor veel opleidingstypen zou dit de komende jaren bij meer opleidingen een rol kunnen gaan spelen.

Tabel 4.2

De mate van deeltijdwerk gerangschikt naar "meisjes-", "neutrale" en "jongensberoepen"

Beroep	%	Trend
<i>MEISJES</i>		
Leraar basisonderwijs	35	stijgend
Bibliothecarissen	53	-
Stewards	36	constant
Verpleeghulp en leerling-verpleegkundigen	38	sterk stijgend
Verplegenden en doktersassistenten	59	stijgend
Therapeuten en verpleegkundigen	55	stijgend
Apothekersassistenten en medisch laboranten	44	stijgend
Medisch analisten	43	constant
Afdelingshoofden zorginstelling	45	-
Receptionisten en administratieve employees	47	constant
Medisch secretaresses	63	stijgend
Interieurverzorgers	70	constant
Verkopers	57	stijgend
Hulpkrachten horeca en verzorging	72	constant
Ziekenverzorgenden	68	constant
Verzorgend personeel	59	stijgend
<i>NEUTRAAL</i>		
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (2e graads)	39	dalend
Docenten economisch-administratieve vakken (2e graads)	30	constant
Docenten talen en expressie	55	constant
Docenten letteren (1e graads)	45	stijgend
Docenten sociale vakken (1e graads)	44	stijgend
Docenten 2e graads zonder specialisatie	31	-
Onderwijskundig medewerkers	34	dalend
Onderwijskundigen en pedagogen	42	-
Zweminstructeurs	56	sterk stijgend
Tolken, vertalers en schrijvers	41	constant
Bibliotheekassistenten	41	constant
Kunstenaars	33	-
Taalkundigen	27	stijgend
Agrarische hulpverleners	58	sterk stijgend
Laboratorium-assistenten	-	-
Laboranten	18	stijgend
Confectie-arbeiders	28	dalend
Apothekers	-	-
Kantoorhulp, inpakkers en colporteurs	33	stijgend
Ondersteunende administratieve hulpkrachten	65	constant
Boekhouders en secretaresses	34	stijgend
Assistent accountants	14	stijgend
Verzekeringsagenten	29	stijgend
Commercieel employees	19	stijgend
Juristen	18	stijgend
Activiteitenbegeleiders en medewerkers arbeidsbemiddeling	46	stijgend
Sociaal-cultureel werkers	40	constant
Sociale raadslieden en hoofden personeelszaken	46	constant
Sociaal-wetenschappelijk medewerkers	-	-
Sociaal-wetenschappelijk onderzoekers	40	stijgend
Vakkenvullers	65	-
Winkeliers	14	stijgend

Tabel 4.2 (vervolg)
De mate van deeltijdwerk gerangschikt naar "meisjes-", "neutrale" en "jongensberoepen"

Beroep	%	Trend
Café- en snackbarhouders	-	-
Bedrijfshoofden horeca	14	-
JONGENS		
Docenten exacte, medische en verzorgende vakken (1e graads)	31	constant
Docenten landbouw en techniek (2e graads)	18	constant
Docenten landbouw en techniek (1e graads)	-	sterk stijgend
Docenten economisch-administratieve vakken (1e graads)	-	stijgend
Docenten sociale vakken (2e graads)	29	constant
Docent 1e graads zonder specialisatie	-	-
Rij-instructeurs	-	-
Sportinstructeurs	43	stijgend
Grafisch ontwerpers	-	-
Geestelijk verzorgers	-	sterk dalend
Geestelijken	-	-
Journalisten	29	stijgend
Agrarische arbeiders	25	constant
Agrarische vakkrachten	-	-
Milieuhygiënisten en agrarisch vertegenwoordigers	-	sterk stijgend
Landbouwkundigen	-	sterk stijgend
Landbouwmachinebestuurders en vissers	-	-
Agrarische bedrijfshoofden	15	sterk stijgend
Productiemedewerkers	20	stijgend
Technisch analisten	-	sterk stijgend
Natuurwetenschappers	-	dalend
Conciërges	30	stijgend
Hoofden technische dienst	-	constant
Werktuigbouwkundigen	-	-
Bouwvakkers	6	stijgend
Aannemers en installateurs	6	sterk stijgend
Architecten en bouwkundig projectleiders	8	stijgend
Weg- en waterbouwkundigen	-	-
Weg- en waterbouwkundige arbeiders	-	sterk stijgend
Weg- en waterbouwkundige valkjachten	-	-
Weg- en waterbouwkundig ontwerpers en projectleiders	-	-
Metaalarbeiders	6	constant
Bankwerkers en lassers	7	stijgend
Bedrijfshoofden metaalbewerking	-	sterk stijgend
Assembleurs	-	-
Monteurs	4	constant
Werktuigbouwkundig ontwerpers en hoofden technische dienst	-	sterk stijgend
Elektronicamonteurs	-	sterk stijgend
Monteurs en controleurs elektrotechnische producten	-	stijgend
Elektromonteurs	6	constant
Elektrotechnisch ontwerpers en bedrijfshoofden	-	constant
Elektrotechnici	-	-
Grafisch productiepersoneel	14	constant
Grafische valkjachten	10	stijgend
Mechanisch operators	12	sterk stijgend
Procesoperators	7	-
Procestechnologen	-	constant
Materiaalkundigen	-	sterk dalend
Schoen- en kleermakers	-	sterk dalend
Laders en lossers	17	stijgend
Chauffeurs	10	stijgend
Schippers en conducteurs	-	-
Vliegers, scheepskapiteins en leidinggevend transport	-	sterk stijgend
Artsen	20	-
Bedrijfshoofden	13	sterk stijgend
Economen	16	stijgend

Tabel 4.2 (vervolg)

De mate van deeltijdwerk gerangschikt naar "meisjes-", "neutrale" en "jongensberoepen"

Beroep	%	Trend
Productieplanners	12	stijgend
Organisatieadviseur	15	sterk stijgend
Organisatiedeskundigen	15	constant
Accountants	-	constant
Commercieel medewerkers	9	sterk stijgend
Technisch-commercieel employés	-	-
Technisch-bedrijfskundig medewerkers	-	sterk stijgend
Juridisch en fiscaal medewerkers	17	stijgend
Juridisch, bestuurlijk medewerkers	-	-
Administratieve transportemployés	-	sterk dalend
Leidinggevenden	5	-
Managers	9	sterk stijgend
Programmeurs	8	constant
Systeemanalisten	9	-
Informatici	-	-
Technisch systeemanalisten	-	sterk stijgend
Bakkers en slaggers	-	sterk stijgend
Aspirant politieagenten, soldaten en beveiligingshulpkrachten	13	sterk stijgend
Politieagenten, onderofficieren en beveiligingemployés	6	sterk stijgend
Politie-inspecteurs en officieren	-	-
Brandweerlieden	-	-

Bron ROA (1997c)

5 Arbeidsmarktperspectieven voor allochtonen

Op eenzelfde wijze als in hoofdstuk 3 een overzicht gegeven is van de verwachte arbeidsmarktperspectieven van meisjes gerelateerd aan de perspectieven van een aantal "typische meisjesopleidingen", zal in dit hoofdstuk een overzicht gegeven worden van de arbeidsmarktperspectieven voor allochtone schoolverlaters. Het overzicht zal dus gegeven worden aan de hand van de perspectieven van schoolverlaters van opleidingstypen die vaak door allochtonen worden gevolgd. Voor de in dit rapport gegeven overzichten is uitgegaan van de zogenaamde WBEAA-definitie van allochtonen⁹. Dit houdt in dat niet alle schoolverlaters van niet-Nederlandse afkomst opgenomen zijn, maar slechts zij die onder de WBEAA-definitie vallen¹⁰.

Tabel 5.1

Arbeidsmarktperspectieven voor de opleidingstypen met een relatief groot aandeel allochtone schoolverlaters

Opleidingstype	ITA	Typering	% Allochtone schoolverlaters ^{a)}
VBO installatietechniek	1,23	slecht	25
VBO administratie, handel en textiel	1,17	slecht	20
VBO motorvoertuigetechniek	1,05	redelijk	19
VBO mechanische techniek	0,98	goed	16
VBO bouwtechniek	1,03	redelijk	10
MBO/LLW beweging en therapie	1,07	matig	10
MBO/LLW installatietechniek	0,92	goed	8
VBO verzorging	1,02	redelijk	7
HBO lerarenopleiding talen	0,88	goed	7
HBO recht en bestuur	0,69	zeer goed	6

^{a)} Als percentage van het totaal aantal schoolverlaters van het desbetreffende opleidingstype
Bron: ROA (1997c), RUBS, 1996

Om een inzicht te krijgen in de opleidingstypen die voor allochtonen jongeren van belang zijn, is op basis van de schoolverlatersinformatie nagegaan welke opleidingen een relatief hoog percentage allochtone schoolverlaters kennen. In tabel 5.1 staat de 'top-10' van opleidingstypen met een relatief hoog percentage allochtone schoolverlaters. Bij deze opleidingen spant *VBO installatietechniek* de kroon: 25% van de schoolverlaters is van allochtone afkomst. De arbeidsmarktperspectieven voor deze VBO-opleiding zijn slecht. Hetzelfde geldt voor de opleiding *VBO administratie, handel en techniek*, waar bijna 20% van de schoolverlaters van allochtone afkomst is. Bij de VBO-opleidingen die een beter arbeidsmarktperspectief hebben, moet overigens wel een relativerende opmerking gemaakt worden. De oorzaak voor

9. WBEAA: Wet Bevordering Evenredige Arbeidsdeelname Allochtonen.

10. De WBEAA landen zijn: Aruba, Nederlandse Antillen, Ethiopië, Irak, Iran, voormalig Joegoslavië, Marokko, Somalië, Suriname, Turkije en Vietnam. Op grond van deze wet worden niet alleen diegenen die uit de genoemde landen afkomstig zijn tot de allochtonen gerekend, maar ook de kinderen van deze allochtonen, ongeacht of zij de Nederlandse nationaliteit bezitten.

dit gunstige arbeidsmarktperspectief ligt geheel aan de aanbodkant. Steeds minder schoolverlaters betreden de arbeidsmarkt met uitsluitend een VBO-diploma, terwijl bovendien veel van hen na enkele jaren alsnog een diploma op MBO/LLW-niveau behalen. Op langere termijn is de positie op de arbeidsmarkt voor de schoolverlaters met uitsluitend een VBO-diploma die geen aanvullende opleiding volgen, echter niet rooskleurig: de beschikbare baanopeningen voor lager opgeleiden zijn vooral het gevolg van de hoge arbeidsmarktuitstroom van laaggeschoolden op relatief jonge leeftijd. Deze uitstroom creëert weliswaar een vervangingsvraag voor schoolverlaters met een lagere opleiding, maar als de arbeidsmarkt in dit opzicht niet verandert, hebben ook zij slechts een perspectief op een betrekkelijk kortstondig verblijf op de arbeidsmarkt.

In tabel 5.2 is een overzicht gegeven van de uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt en de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid voor de opleidingen waarvan een relatief groot deel van de schoolverlaters van allochtone afkomst is. Voor de VBO-opleidingen in de technische richting geldt dat de uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt naar verschillende beroepsgroepen relatief groot zijn, maar ook dat de conjuncturele risico's heel hoog zijn. Dit gekoppeld aan de reeds genoemde slechte vooruitzichten voor schoolverlaters met een VBO-achtergrond, lijkt het dat de arbeidsmarktpositie van allochtonen vooral verbeterd kan worden door allochtone jongeren te stimuleren om opleidingen op MBO/leerlingwezen-niveau en hoger te gaan volgen.

Tabel 5.2

Uitwijkmogelijkheden en conjunctuurgevoeligheid van opleidingen met een relatief groot aandeel allochtonen

Opleidingstype	Beroepenspreiding	Conjunctuurgevoeligheid
VBO installatietechniek	gemiddeld	erg hoog
VBO administratie, handel en textiel	hoog	gemiddeld
VBO motorvoertuigentechniek	gemiddeld	hoog
VBO mechanische techniek	hoog	hoog
VBO bouwtechniek	laag	erg hoog
MBO/LLW beweging en therapie	gemiddeld	gemiddeld
MBO/LLW installatietechniek	erg laag	erg hoog
VBO verzorging	hoog	laag
HBO lerarenopleiding talen	laag	gemiddeld
HBO recht en bestuur	erg hoog	gemiddeld

Bron: ROA (1997c)

Een nadeel van op deze manier een overzicht te geven van schooltypen met relatief veel allochtonen, is dat geen beeld wordt gegeven van de voor allochtonen belangrijkste opleidingen. Immers, sommige van de in tabel 5.2 genoemde opleidingstypen zijn vrij klein, waardoor het aantal allochtone schoolverlaters in absolute zin erg klein is. Dit geldt met name voor de beide genoemde HBO-opleidingen. Om dit bezwaar te ondervangen is ook op een tweede manier bepaald welke opleidingstypen voor allochtone jongeren van belang zijn.

Tabel 5.3

Arbeidsmarktperspectieven voor de meest voorkomende opleidingen onder allochtone jongeren, onderverdeeld naar geslacht

Opleidingstype	ITA	Typering	% Allochtone schoolverlaters ^{a)}
<i>TOTAAL</i>			
VBO administratie, handel en textiel	1,17	slecht	20
HAVO/VWO	1,05	redelijk	10
MBO/LLW administratie	0,96	goed	8
VBO mechanische techniek	0,98	goed	6
VBO verzorging	1,02	redelijk	6
MAVO	0,97	goed	6
VBO motorvoertuigentechniek	1,05	redelijk	6
VBO bouwtechniek	1,03	redelijk	5
MBO/LLW handel	1,02	redelijk	3
MBO/LLW beweging en therapie	1,07	matig	3
<i>JONGENS</i>			
VBO administratie, handel en textiel	1,17	slecht	18
VBO mechanische techniek	0,98	goed	10
VBO motorvoertuigentechniek	1,05	redelijk	10
VBO bouwtechniek	1,03	redelijk	9
MBO/LLW administratie	0,96	goed	7
HAVO/VWO	1,05	redelijk	6
MBO/LLW elektrotechniek	0,93	goed	5
MAVO	0,97	goed	5
MBO/LLW beweging en therapie	1,07	matig	4
MBO/LLW handel	1,02	redelijk	4
<i>MEISJES</i>			
VBO administratie, handel en textiel	1,17	slecht	21
HAVO/VWO	1,05	redelijk	16
VBO verzorging	1,02	redelijk	13
MBO/LLW administratie	0,96	goed	9
MAVO	0,97	goed	8
MBO/LLW handel	1,02	redelijk	3
MBO/LLW beweging en therapie	1,07	matig	2
MBO sociaal-cultureel	1,01	redelijk	2
MBO/LLW verpleging	0,81	zeer goed	2
MBO/LLW verzorging	1,07	matig	2

^{a)} Als percentage van de totale groep allochtone schoolverlaters (resp. voor jongens en meisjes)

Bron: ROA (1997c)

Tabel 5.3 geeft een overzicht van opleidingen die voor allochtonen van belang zijn, niet geordend naar het percentage schoolverlaters dat van allochtone afkomst is, maar naar de verdeling van de allochtonen over de diverse opleidingstypen. Hierbij moet worden opgemerkt dat deze cijfers gebaseerd zijn op de eerder genoemde schoolverlatersenquête die alleen betrekking hebben op het AVO, VBO, MBO en HBO. Een direct gevolg hiervan is dat schoolverlaters met alleen basisschool en de afgestudeerden van het universitair onderwijs buiten beschouwing blijven. De genoemde opleidingstypen beslaan ongeveer driekwart van de totale groep allochtone schoolverlaters op de desbetreffende opleidingsniveaus. De totale spreiding van

de allochtonen over de verschillende opleidingstypen is dus veel groter dan deze tabel suggereert.

De verdeling van allochtone jongens en meisjes over de opleidingstypen wijkt sterk af van die van de jongens en meisjes in het algemeen. Zo heeft 56% van de allochtone jongens een diploma op VBO-niveau terwijl dit voor de jongens in het algemeen slechts 19% is. Voor meisjes zijn deze cijfers 36% en 13% respectievelijk. De participatie van allochtonen op HBO-niveau is veel lager: ongeveer 6% van de allochtone schoolverlaters heeft een diploma op HBO-niveau, terwijl dit percentage voor de schoolverlaters in het algemeen net boven de 13% ligt.

Ook uit tabel 5.3 blijkt dat veel allochtonen een VBO-opleiding volgen. Hier valt met name de opleiding *VBO administratie, handel en textiel* op. Voor dit opleidingstype wordt, zoals gezegd, een slecht arbeidsmarktperspectief verwacht. Matige perspectieven zijn er ook voor schoolverlaters uit de richting *MBO/LLW beweging en therapie*. Dit matige perspectief wordt met name veroorzaakt door de hoge verwachte arbeidsmarktinstroom van schoolverlaters. In tabel 5.3 wordt aangegeven dat er ook opleidingen zijn die veel door allochtonen worden gevolgd die wel goede arbeidsmarktperspectieven hebben. Voor de allochtone jongens zijn dat met name de opleidingstypen *MBO/LLW administratie*, *MBO/LLW elektrotechniek* en *MAVO*. Voor de meisjes zijn dat met name de opleidingstypen *MBO/LLW administratie*, en *MAVO*, met een goed arbeidsmarktperspectief, en het opleidingstype *MBO/LLW verpleging* dat zelfs een zeer goed perspectief kent.

Tussen de diverse groepen allochtonen bestaan er ook vrij grote verschillen in de arbeidsmarktperspectieven van de gevolgde opleidingen (zie ROA, 1997c). De allochtonen van Marokkaanse afkomst hebben binnen de groep allochtonen relatief de slechtste arbeidsmarktperspectieven, de mensen uit voormalig Joegoslavië de beste. De steekproefomvang laat het echter niet toe dat er een tabel zoals 5.3 gegeven wordt van de verdeling van de verschillende groepen allochtonen over de diverse opleidingstypen.

In tabel 5.4 wordt een overzicht gegeven van de beroepenspreiding en de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid van de opleidingstypen waar een groot deel van de allochtone jongeren uitstroomt. Evenals bij de meisjes in het algemeen bleek, volgen ook allochtone meisjes vaker opleidingen die minder conjunctuurgevoelig zijn dan de opleidingen die allochtone jongens volgen. Bij de allochtone jongens valt *VBO bouwtechniek* op als een opleidingstype met een hoog arbeidsmarktrisico: weinig uitwijkmogelijkheden naar verschillende beroepen en een hoge conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid. Bij het opleidingstype *VBO verzorging* daarentegen zijn arbeidsmarktrisico's daarentegen gering. Zoals gezegd, zijn met name de lange-termijn perspectieven van de VBO-opleidingen echter slecht, gezien de hoge arbeidsmarktuitstroom van werkenden op relatief jonge leeftijd. De algemene opleidingen *MAVO*, *HAVO* en *VWO* hebben een laag arbeidsmarktrisico: ze hebben een hoge beroepenspreiding en een gemiddelde conjunctuurgevoeligheid en een verwacht aantal baanopeningen dat ruim voldoende is de uitstroom aan

schoolverlaters op te vangen. Daarnaast kunnen deze algemene opleidingen een goede opstap zijn voor een beroepsopleiding op MBO-niveau of hoger. In de rij van “meisjes-opleidingen” staan geen opleidingen die een erg hoog risico lijken op te leveren. Wel kent de opleiding *MBO/LLW verzorging* een erg lage beroepenspreiding, hetgeen op termijn wel degelijk een risico in kan houden.

Tabel 5.4

Uitwijkmogelijkheden en conjunctuurgevoeligheid voor de meest voorkomende opleidingen onder allochtone jongeren, onderverdeeld naar geslacht

Opleidingstype	Beroepenspreiding	Conjunctuur-gevoeligheid
<i>TOTAAL</i>		
VBO administratie, handel en textiel	hoog	gemiddeld
HAVO/VWO	hoog	gemiddeld
MBO/LLW administratie	gemiddeld	gemiddeld
VBO mechanische techniek	hoog	hoog
VBO verzorging	hoog	laag
MAVO	erg hoog	gemiddeld
VBO motorvoertuigentechniek	gemiddeld	hoog
VBO bouwtechniek	laag	erg hoog
MBO/LLW handel	hoog	gemiddeld
MBO/LLW beweging en therapie	gemiddeld	gemiddeld
<i>JONGENS</i>		
VBO administratie, handel en textiel	hoog	gemiddeld
VBO mechanische techniek	hoog	hoog
VBO motorvoertuigentechniek	gemiddeld	hoog
VBO bouwtechniek	laag	erg hoog
MBO/LLW administratie	gemiddeld	gemiddeld
HAVO/VWO	hoog	gemiddeld
MBO/LLW elektrotechniek	gemiddeld	hoog
MAVO	erg hoog	gemiddeld
MBO/LLW beweging en therapie	gemiddeld	gemiddeld
MBO/LLW handel	hoog	gemiddeld
<i>MEISJES</i>		
VBO administratie, handel en textiel	hoog	gemiddeld
HAVO/VWO	hoog	gemiddeld
VBO verzorging	hoog	laag
MBO/LLW administratie	gemiddeld	gemiddeld
MAVO	erg hoog	gemiddeld
MBO/LLW handel	hoog	gemiddeld
MBO/LLW beweging en therapie	gemiddeld	gemiddeld
MBO sociaal-cultureel	gemiddeld	gemiddeld
MBO/LLW verpleging	erg laag	laag
MBO/LLW verzorging	gemiddeld	gemiddeld

Bron ROA (1997c), RUBS 1996

Beleidsimplicatie

Op basis van de in dit hoofdstuk gepresenteerde arbeidsmarktgegevens kan geconcludeerd worden dat de arbeidsmarktpositie van allochtone schoolverlaters verbeterd kan worden door de deelname aan opleidingen op een MBO/leerlingwezen-niveau of hoger te stimuleren, teneinde de arbeidsmarktrisico's die op

korte of lange termijn verbonden zijn aan de keuze voor een VBO-opleiding te verkleinen. Uiteraard kan er in tweede instantie dan ook gedacht worden aan een verschuiving in de richting van anders georiënteerde opleidingstypen zoals gesuggereerd bij de bespreking van de arbeidsmarktperspectieven van meisjes.

Bij vergelijking van de in de tabellen 5.1 en 5.3 voorkomende opleidingen valt op dat een groot deel van de allochtonen een VBO-opleiding volgt, waarbij de allochtonen onder de schoolverlaters van deze opleidingen ook een relatief grote groep vormen. Een voorbeeld van een dergelijke situatie is de opleiding *VBO administratie, handel en textiel* die door 20% van de allochtone schoolverlaters is gevolgd. Van het totaal aantal schoolverlaters van dit opleidingstype is ook weer liefst 20% van allochtone afkomst. Deze concentratie van allochtonen binnen een relatief klein aantal opleidingstypen, gecombineerd met de sterke oververtegenwoordiging van allochtonen bij deze opleidingen houdt het risico in van een tweedeling. Omdat het arbeidsmarktperspectief van deze opleidingen slecht is, is het risico des te groter wanneer allochtonen er niet in slagen na hun intrede op de arbeidsmarkt alsnog een 'startkwalificatie' te behalen door een aanvullende opleiding op MBO/LLW-niveau af te ronden.

De verschillen tussen de beide tabellen worden veroorzaakt door het feit dat er opleidingen zijn waar wel een relatief groot deel van de allochtonen naar toe gaat, maar waar binnen de opleidingen de allochtonen niet oververtegenwoordigd zijn. Voorbeelden hiervan zijn bijvoorbeeld de opleidingen *MBO/LLW administratie, MAVO* en *HAVO/VWO*. Omdat dit ook opleidingen zijn met een goed arbeidsmarktperspectief lijkt verhoging van de opleidingsparticipatie van allochtonen in deze richting een goede strategie om enerzijds de arbeidsmarktpositie van allochtonen te verbeteren, en anderzijds een mogelijke tweedeling tegen te gaan. Bovendien kunnen de AVO-opleidingen een goede opstap betekenen voor een beroepsopleiding op MBO-niveau of hoger. Meer in het algemeen lijkt het in het kader van verbetering van de arbeidsmarktpositie van allochtonen een goede strategie om te stimuleren dat de opleidingskeuze van de allochtonen over de diverse opleidingstypen meer overeenkomst gaat tonen met de verdeling van de autochtone schoolverlaters.

6 Conclusies

In dit rapport zijn achtereenvolgens drie zaken aan de orde geweest. Ten eerste de arbeidsmarktperspectieven van meisjes, gerelateerd aan hun opleidings- en beroepskeuze. Ten tweede de mate waarin deeltijdwerk beschikbaar is voor mannen en vrouwen met een verschillende opleidingsachtergrond en beroepskeuze. Hierbij gaat het met name om de vraag in hoeverre het voor jongens mogelijk is om werk te combineren met zorgtaken in de verschillende beroepen waarin zij emplooi vinden. Ten derde zijn de arbeidsmarktperspectieven van allochtone schoolverlaters aan de orde geweest. Daarbij is de centrale vraag in hoeverre door het stimuleren van een andere studie- of beroepskeuze het gezien de arbeidsmarktperspectieven voor de komende jaren mogelijk is de arbeidsmarktpositie van de genoemde doelgroepen te verbeteren.

“Typische meisjesopleidingen en -beroepen” doen zich voor in de verzorgende en dienstverlenende richtingen. Op een paar uitzonderingen na, zijn de huidige perspectieven voor die richtingen goed. Ondanks deze goede perspectieven voor de “meisjesopleidingen” blijkt dat de arbeidsmarktperspectieven voor meisjes, gemiddeld genomen, toch iets minder goed zijn dan voor jongens. Dit verschil kan in principe op twee manieren verkleind worden. Enerzijds kan er gestimuleerd worden dat meisjes binnen de categorie “typische meisjesopleidingen” en “typische meisjesberoepen” vaker kiezen voor opleidingstypen en de beroepsgroepen met de beste perspectieven. Anderzijds zouden ze gestimuleerd kunnen worden om te kiezen voor “typische jongensopleidingen” en “-beroepen” met een goed perspectief. Als het er om gaat om opleidingen binnen de “typische jongensopleidingen” aan te geven waar mogelijk kansen liggen voor meisjes, zijn er uiteraard de technische opleidingen waarvoor de perspectieven goed tot erg goed zijn. Als nadelen voor die opleidingen geldt wel dat de huidige deelname van meisjes aan deze opleidingen laag is, dat de conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid relatief hoog is en dat bij sommige opleidingstypen de uitwijkmogelijkheden op de arbeidsmarkt relatief laag zijn. Al met al maakt dit het voor meisjes in het algemeen de komende jaren weinig aantrekkelijk om hun studiekeuze te verschuiven naar een technische opleiding. Het is moeilijk opleidingstypen aan te wijzen met goede arbeidsmarktperspectieven in combinatie met een laag structureel risico, waar meisjes geen pioniersrol hoeven te vervullen. Alleen de opleidingen *MBO/LLW horeca*, *HBO recht en bestuur* en *WO bedrijfskunde* voldoen aan alle drie deze criteria. Voor het overige worden in al deze beroepen meisjes geconfronteerd met ofwel een lage beroepenspreiding ofwel een hoge mate van conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid.

Er kan ook getracht worden meisjes te stimuleren zich te richten op opleidingen en beroepen waar meisjes en jongens in min of meer gelijke mate voorkomen of de opleidingen en beroepen die nu voornamelijk het domein zijn van jongens. Wanneer meisjes gestimuleerd worden te kiezen voor een “neutrale” opleiding met een goed perspectief, brengt dit het risico met zich mee dat juist in die opleidingen waar de

aantallen jongens en meisjes elkaar in evenwicht houden er nieuwe “meisjesopleidingen” ontstaan. Veeleer lijkt het aan te bevelen meisjes te stimuleren te kiezen voor opleidingen waar de meisjes nu nog ondervertegenwoordigd zijn. Hierbij moet natuurlijk wel bedacht worden dat eventuele pogingen in die richting een grotere kans van slagen hebben als deze opleidingen en beroepen aansluiten bij de oriëntatie zoals de groep die nu al heeft. Uiteraard wordt de afstand tussen jongens- en meisjesopleidingen en jongens- en meisjesberoepen ook verkleind door de jongens te stimuleren een meisjesopleiding of -beroep te kiezen. Er is de laatste jaren wel een verschuiving geweest in de arbeidsmarktorientatie van meisjes, die in vaker kiezen voor een “jongensopleiding”, maar het omgekeerde, jongens die vaker kiezen voor een “meisjesopleiding” kan tot nu toe niet worden waargenomen. De gegevens in dit rapport laten zien dat er opleidingen en beroepen zijn waar de meisjes nu in de meerderheid zijn, die ook voor jongens een perspectiefrijk alternatief kunnen zijn.

Een tweede aspect dat in dit rapport aan de orde komt is de mate waarin de mogelijkheid tot deeltijdwerken gekoppeld is aan een bepaalde opleidingsachtergrond of beroepskeuze. Het blijkt dat dit duidelijk het geval is. De mate waarin deeltijdwerk voorkomt bij werknemers met een bepaalde opleidingsachtergrond of binnen een bepaalde beroepsgroep hangt duidelijk samen met het percentage vrouwen met de desbetreffende opleidingsachtergrond of het percentage vrouwen dat in het desbetreffende beroep werkzaam is. Dit neemt echter niet weg dat ook binnen de groep “typische jongensberoepen” er wel degelijk een stijgende tendens in het werken in deeltijd waar te nemen is. Het is wel opvallend dat er tegen de algemene trend in, ook beroepen zijn waar het percentage deeltijders daalt. Een mogelijke verklaring voor deze tendens zou kunnen zijn dat door de verbeterde arbeidsmarktsituatie meer mensen die dit ambiëren een voltijdse aanstelling kunnen krijgen. Gezien de verwachte goede arbeidsmarktperspectieven voor veel opleidingstypen zou dit de komende jaren bij meer opleidingen een rol kunnen gaan spelen.

Het derde onderwerp dat in dit rapport aan de orde is gekomen, zijn de arbeidsmarktperspectieven van de allochtone schoolverlaters. In dit rapport is een overzicht gegeven van de opleidingstypen met relatief veel schoolverlaters van allochtone afkomst. Ook is er een overzicht gegeven van de spreiding van de allochtonen over de diverse opleidingstypen. Uit beide overzichten blijkt dat veel allochtone jongeren een VBO-opleiding volgen. De jongens kiezen daarbij vaak voor een technische richting, terwijl de meisjes vaker kiezen voor administratief gerichte opleidingen. Op dit punt is er weinig verschil tussen allochtone en autochtone jongeren. Wat op termijn een veel groter risico inhoudt voor de allochtone schoolverlaters is dat een VBO-diploma op de wat langere termijn slechte perspectieven biedt op de arbeidsmarkt indien men later niet alsnog een “startkwalificatie” op MBO/LLW-niveau verwerft.

Voor het verbeteren van de arbeidsmarktpositie van allochtonen is het een goede strategie om te stimuleren dat de verdeling van de allochtonen over de diverse

opleidingstypen meer overeenkomst gaat tonen met de opleidingsachtergronden van de autochtone schoolverlaters. Immers, een relatief groot deel van de allochtonen volgt een VBO-opleiding, en binnen deze opleidingen vormen de allochtonen een relatief grote groep. Dit houdt het gevaar in van een tweedeling, namelijk dat er in de praktijk opleidingen ontstaan zijn die uitsluitend door allochtonen gevolgd worden, terwijl slechts weinig allochtonen een andere opleidingsachtergrond hebben. Om een dergelijke tweedeling te voorkomen moeten allochtonen vooral gestimuleerd worden een opleiding op MBO/Leerlingwezen-niveau of hoger te gaan volgen. Dit is een belangrijke voorwaarde om voor de allochtone schoolverlaters een betere positie op de arbeidsmarkt te bewerkstelligen.

Enkele centrale begrippen

- *Baanopeningen*: totale vraag naar nieuwkomers op de arbeidsmarkt, zoals deze is bepaald door de werkgelegenheidsgroei (positieve uitbreidingsvraag) en de vervangingsvraag.
- De *conjunctuurgevoeligheid van de werkgelegenheid* heeft betrekking op de mate waarin de werkgelegenheid in een beroepsklasse, of voor mensen met een bepaalde opleidingsachtergrond, gevoelig is voor veranderingen in de economische situatie. Deze indicator geeft daarmee de mate van werkzekerheid aan. De conjunctuurgevoeligheid wordt bepaald door de sectorale werkgelegenheidsfluctuaties in het verleden te relateren aan de mate waarin de beroepsgroep momenteel in de verschillende bedrijfssectoren is vertegenwoordigd. Hierbij wordt rekening gehouden met het feit dat niet ieder beroep even sterk meefluctueert met de werkgelegenheidsschommelingen van de bedrijfssector.
- *Indicator toekomstig arbeidsmarktperspectief (ITA)*: deze maatstaf is gedefinieerd als de verhouding tussen enerzijds de verwachte instroom van schoolverlaters en het aantal kortdurig passieve werklozen en anderzijds de verwachte baanopeningen en de substitutievraag. Naarmate de indicator hoger is, wordt het perspectief slechter.
- *Instroom van schoolverlaters*: het aanbod van nieuwe arbeidskrachten op de arbeidsmarkt, zoals deze is bepaald door de verwachte uitstroom van schoolverlaters uit het initiële dagonderwijs, de schoolverlaters van het deeltijdonderwijs, het niet-reguliere voltijdonderwijs en de beroepsgerichte volwasseneneducatie.
- *Uitbreidingsvraag*: de vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat door groei van de werkgelegenheid. Als er sprake is van een werkgelegenheidsdaling, is de uitbreidingsvraag negatief.
- *Uitwijkmogelijkheden*: de mate waarin arbeidskrachten met een bepaalde opleidingsachtergrond of met een bepaald beroep terecht kunnen komen in andere beroepsgroepen op een aansluitend of hoger functieniveau, respectievelijk in andere bedrijfsklassen. Deze maatstaf geeft daarmee aan in hoeverre arbeidskrachten afhankelijk zijn van de arbeidsmarktsituatie in een bepaald beroep of een bepaalde bedrijfssector. De uitwijkmogelijkheden worden bepaald met een spreidingsindex. Deze index geeft een indicatie van het aantal beroepsgroepen of bedrijfsklasse waarnaar men kan uitwijken.
- *Vervangingsvraag*: de vraag naar nieuwe arbeidskrachten die ontstaat doordat de arbeidsplaatsen van werkenden die met pensioen gaan, arbeidsongeschikt worden of zich (tijdelijk) terugtrekken van de arbeidsmarkt, opnieuw moeten worden opgevuld. De vervangingsvraag per beroepsklasse kan bovendien ontstaan door de beroepsmobiliteit. Vertrek van werkenden dat niet leidt tot

vraag naar nieuwkomers uit hetzelfde opleidingstype of beroepsklasse, wordt niet meegerekend als vervangingsvraag.

Literatuur

- Beek, K.W.H. van (1993), *To be hired or not to be hired, the employer decides: relative chances of unemployed jobs seekers on the Dutch labour market*. Amsterdam.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1997a), *Sociaal Economische maandstatistiek 97/7*, Voorburg/Heerlen.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1997b), *Enquête Beroepsbevolking 1996*, Voorburg/Heerlen.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1997a), *Schoolverlaters tussen onderwijs en arbeidsmarkt 1996*, ROA-R-1997/3, Maastricht.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1997b), *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002*, ROA-R-1997/7, Maastricht.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (1997c), *Statistische bijlage, De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2002*, ROA-R-1997/7b, Maastricht.

Bijlage 1

Totaaloverzicht van arbeidsmarktperspectieven in 2002, de beroepenspreiding (gemiddelde 1995-1996) en de conjunctuurgevoeligheid van opleidingstypen, gerangschikt naar "meisjes-", "neutrale" en "jongens-" opleidingstypen

Opleidingstype	Arbeidsmarkt- perspectief	Beroepen- spreiding	Conjunctuur- gevoeligheid
<i>MEISJES</i>			
VBO verzorging	redelijk	hoog	laag
MBO dokters-, tandarts- en dierenartsassistent	matig	erg laag	laag
MBO/LLW apothekersassistent	goed	erg laag	laag
MBO/LLW verpleging	zeer goed	erg laag	laag
MBO sociaal-cultureel	redelijk	gemiddeld	gemiddeld
MBO/LLW verzorging	matig	erg laag	gemiddeld
MBO/LLW uiterlijke verzorging	goed	gemiddeld	gemiddeld
MBO/LLW beweging en therapie	matig	laag	gemiddeld
MBO/LLW secretariaat	goed	hoog	gemiddeld
MBO/LLW toerisme en recreatie	slecht	gemiddeld	gemiddeld
HBO lerarenopleiding basisonderwijs	goed	erg laag	gemiddeld
HBO lerarenopleiding medisch en verzorging	goed	laag	gemiddeld
HBO verpleegkunde	goed	erg laag	laag
HBO (fysio)therapie	goed	erg laag	erg laag
HBO voeding	goed	laag	erg laag
HBO toerisme en recreatie	redelijk	gemiddeld	gemiddeld
HBO secretariaat	goed	hoog	gemiddeld
HBO bibliotheek en documentatie	goed	gemiddeld	erg laag
<i>NEUTRAAL</i>			
MAVO	goed	erg hoog	gemiddeld
VBO administratie, handel en textiel	slecht	hoog	gemiddeld
HAVO/WVO	redelijk	hoog	gemiddeld
MBO/LLW laboratorium	goed	gemiddeld	laag
MBO/LLW administratie	goed	gemiddeld	gemiddeld
MBO/LLW handel	redelijk	hoog	gemiddeld
HBO lerarenopleiding talen	goed	laag	gemiddeld
HBO lerarenopleiding economie en maatschappij	zeer goed	hoog	gemiddeld
HBO lerarenopleiding expressie	goed	gemiddeld	laag
HBO tolk en vertaler	goed	hoog	erg laag
HBO laboratorium	goed	gemiddeld	gemiddeld
HBO communicatie en journalistiek	goed	laag	gemiddeld
HBO maatschappelijk werk en hulpverlening	goed	gemiddeld	gemiddeld
HBO personeelswerk	slecht	laag	gemiddeld
HBO uitvoerende en beeldende kunsten	goed	laag	laag
WO letteren	goed	gemiddeld	laag
WO farmacie	redelijk	erg laag	gemiddeld
WO rechten en bestuurskunde	goed	erg laag	laag
WO sociale wetenschappen	goed	hoog	laag
WO kunstwetenschappen	matig	gemiddeld	laag
<i>JONGENS</i>			
Basisonderwijs	matig	erg hoog	gemiddeld
VBO landbouw en natuurlijke omgeving	goed	gemiddeld	gemiddeld
VBO bouwtechniek	redelijk	laag	erg hoog
VBO installatietechniek	slecht	gemiddeld	erg hoog
VBO mechanische techniek	goed	hoog	hoog
VBO fijnmechanische techniek	goed	hoog	hoog
VBO motorvoertuigtechniek	redelijk	gemiddeld	hoog
VBO elektrotechniek	goed	hoog	hoog

Bijlage 1 (vervolg)

Totaaloverzicht van arbeidsmarktperspectieven in 2002, de beroepenspreiding (gemiddelde 1995-1996) en de conjunctuurgevoeligheid van opleidingstypen, gerangschikt naar "meisjes-", "neutrale" en "jongens-" opleidingstypen

Opleidingstype	Arbeidsmarkt- perspectief	Beroepen- spreiding	Conjunctuur- gevoeligheid
VBO grafische techniek	goed	gemiddeld	erg hoog
VBO brood en banket	matig	hoog	hoog
VBO horeca en levensmiddelentechniek	slecht	hoog	gemiddeld
VBO vervoer	goed	erg laag	erg hoog
VBO beveiliging	goed	laag	gemiddeld
MBO/LLW landbouw en veeteelt	goed	laag	laag
MBO/LLW milieu en groene ruimte	goed	laag	laag
MBO/LLW bouw	goed	laag	erg hoog
MBO/LLW grond-, weg- en waterbouw	goed	gemiddeld	erg hoog
MBO/LLW installatietechniek	goed	erg laag	erg hoog
MBO/LLW werktuigbouw en mechanische techniek	goed	gemiddeld	hoog
MBO/LLW fijnmechanische techniek	goed	gemiddeld	hoog
MBO/LLW motorvoertuigentechniek	goed	laag	hoog
MBO/LLW vliegtuigtechniek	goed	laag	hoog
MBO/LLW operationele techniek	zeer goed	laag	hoog
MBO/LLW elektrotechniek	goed	gemiddeld	hoog
MBO/LLW grafische techniek	matig	laag	hoog
MBO/LLW procestechniek	zeer goed	laag	gemiddeld
MBO/LLW brood en banket	redelijk	gemiddeld	laag
MBO/LLW levensmiddelentechniek/ vleesverwerking	goed	gemiddeld	laag
MBO/LLW vervoer	goed	hoog	hoog
MBO/LLW horeca	zeer goed	gemiddeld	gemiddeld
MBO openbare orde en veiligheid	goed	gemiddeld	laag
HBO lerarenopleiding natuur en techniek	goed	gemiddeld	gemiddeld
HBO lerarenopleiding lichamelijke opvoeding	goed	laag	gemiddeld
HBO landbouw en veeteelt	zeer goed	gemiddeld	laag
HBO milieukunde en levensmiddelen- technologie	matig	hoog	laag
HBO bouwkunde	zeer goed	laag	erg hoog
HBO civiele techniek	goed	gemiddeld	erg hoog
HBO werktuigbouwkunde	goed	hoog	gemiddeld
HBO elektrotechniek	goed	hoog	hoog
HBO informatica	zeer goed	erg laag	hoog
HBO chemische technologie	goed	hoog	hoog
HBO vervoer en logistiek	zeer goed	gemiddeld	gemiddeld
HBO accountancy en bedrijfseconomie	goed	gemiddeld	hoog
HBO commerciële economie	redelijk	gemiddeld	hoog
HBO recht en bestuur	zeer goed	erg hoog	gemiddeld
HBO bedrijfskunde	goed	erg hoog	hoog
HBO openbare orde en veiligheid	goed	gemiddeld	gemiddeld
WO theologie	goed	erg laag	erg laag
WO landbouw en milieukunde	redelijk	erg hoog	laag
WO wiskunde en natuurwetenschappen	goed	hoog	gemiddeld
WO bouwkunde	zeer goed	laag	gemiddeld
WO civiele techniek	zeer goed	gemiddeld	gemiddeld
WO werktuigbouwkunde	goed	hoog	erg hoog
WO elektrotechniek	goed	gemiddeld	erg hoog
WO informatica en bestuurlijke informatiekunde	zeer goed	laag	hoog
WO (dier)geneeskunde	goed	erg laag	erg laag
WO tandheelkunde	zeer goed	erg laag	erg laag
WO econom(etr)ie	goed	hoog	gemiddeld
WO bedrijfskunde	zeer goed	hoog	gemiddeld
WO accountancy en belastingen	zeer goed	laag	gemiddeld